

DE SLANGEN VAN SURINAME, DEEL XVI: SUBFAMILIE XENO-
DONTINAE (GENERA WAGLEROPHIS, XENODON EN XENOPHO-
LIS).

Door: A. Abuys, Jukwerderweg 31, 9901 GL Appingedam.

Inhoud: Het genus *Waglerophis* - Het genus *Xenodon*
- Het genus *Xenopholis* - Literatuur.

HET GENUS *WAGLEROPHIS* ROMANO EN HOGE, 1972

Er is slechts één soort. Voor 1972 was deze soort bekend onder de naam *Xenodon merremi* (Wagler, 1824). In Suriname komt deze soort ook voor.

Algemene gegevens van het genus:

Kop: De kop is kort en een weinig afgeplat. Met een nauwelijks opvallende versmalling gaat deze over in de stevige nek. De tamelijk grote ogen hebben ronde pupillen.

Romp: Kort en stevig met gladde schubben. De schubben hebben één apicale groef. Een kenmerk voor dit genus en tevens voor het genus *Xenodon* is de rangschikking van de rugschubben (dorsalen). Deze is zodanig dat de bovenste rijen op een bepaald punt een hoek maken met de daarop volgende onderste rijen (zie figuur 1).

Staart: Kort.

Leefwijze: Terrestrisch en zowel bij dag als bij nacht.

Voeding: Kikkers, padden, hagedissen en soms slangen, insecten en kleine zoogdieren.

Biotoop: Vochtige bosbodem nabij moeras of water.

Voortplanting: Door middel van eieren (ovipaar).

Bijzonderheden: Bij verstoring of gevaar wordt het voorste deel van het lichaam min of meer uit-

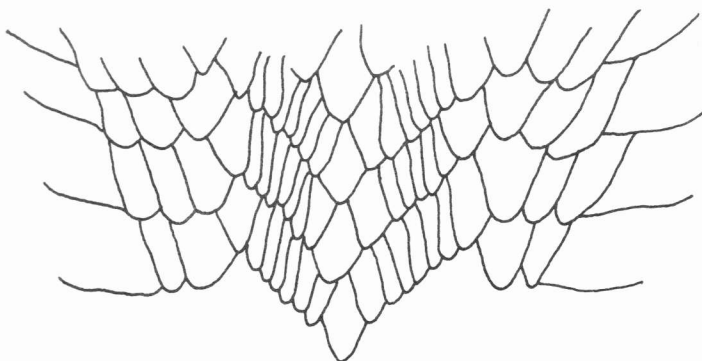

Fig. 1. Rugschubben van *Waglerophis*.
Uit: Peters & Orejas-Miranda, 1970.

gezet, waarbij vooral de nek op cobra-achtige wijze wordt uitgespreid. Het lichaam wordt daarbij iets opgericht, echter niet zo hoog en rechtop als bij de cobra's. Het zijn agressieve slangen, die zeker zullen bijten wanneer het hierboven beschreven afweer- of verdedigingsgedrag niet helpt.

Dit genus (en zo ook de genera *Xenodon*, *Heterodon* en *Lystrophis*) heeft in de bovenkaak twee achtergeplaatste sterk vergrote of verlengde tanden, die bij een gesloten bek geheel naar achteren gericht zijn. Ze liggen dan horizontaal. Wordt de bek wijd geopend om een prooi te grijpen en eventueel te doden, dan draait het bovenkaaksbeen zodanig, dat de achtergeplaatste vergrote tanden vertikaal komen te staan en nu kunnen functioneren. De voorgeplaatste tanden echter zijn dan zo ver weggedraaid, dat zij op dat moment geen functie hebben (figuur 2).

De bovengenoemde vergrote tanden worden voornamelijk gebruikt, om de zichzelf ter verdediging opgeblazen kikkers of padden te doorboren en leeg te laten lopen, waardoor het naar binnen werken wordt vergemakkelijkt. De

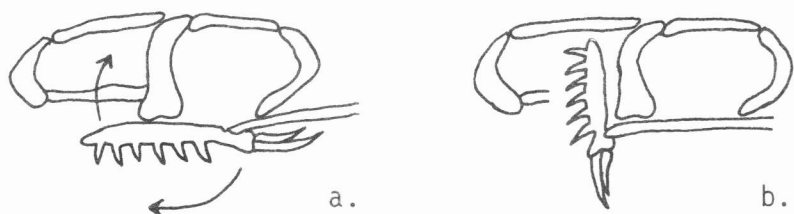

Fig. 2. Positie van de bovenkaak bij a. gesloten bek en bij b. geopende bek.

slang zal daarvoor zijn prooi eerst ondersteboven draaien om de opgeblazen buik met zijn vergrootte tanden te kunnen bewerken.

Waglerophis merremi (Wagler, 1824)

Nederlandse naam: Bos kikvorsslang.

Surinaamse naam: Todo sneki.

Maximum lengte: Ongeveer 1,20 m.

Beschubbing: Dorsalen in 19 rijen (gladde schubben + 1 apicale); 141-145 ventralen; 38-41 subcaudalen; anale schub enkel of gedeeld; 1 pre-oculare; 3 postocularen; 1 loreaalschild; 7 of 8 supralabialen; 10 of 11 sublabialen; 1+2 temporalen.

Tanden: De twee achterste tanden in de bovenkaak zijn sterk verlengd en naar achteren gericht. Een grotere tussenruimte scheidt hen van de anderen. Totaal acht of negen tanden in de bovenkaak.

Kenmerken: De soort kenmerkt zich door vele variëteiten in kleur en tekening (zie "Serpentes do Brasil" van Afrânio do Amaral, blz. 130). De meest voorkomende vorm is die met donkere vlindervormige of zadelvormige vlekken. De kleur varieert van donkerbruin tot donker grijsbruin of donker olijfgroen. De ruitvormige ruimtes tussen deze vlekken hebben respectievelijk dezelfde kleur in het centrum,

maar naar de rand toe wordt de kleur geleidelijk lichter, om uiteindelijk in een beige kleurige omranding te eindigen. De buik varieert van grijs tot vuilwit.

De tekening en de kleur van bovengenoemde vormen doet sterk denken aan de *Bothrops alternatus*. In de streken waar de beide soorten voorkomen wordt *Waglerophis merremii* verward met genoemde lanspuntslang en is daardoor bij de plaatselijke bevolking erg gevreesd.

Een andere variëteit, die veel minder voorkomt is de geelbruine vorm met vaag zichtbare roodbruine vlekken. De buik van deze variëteit is geel.

Ook komen er kleurvariëteiten voor die egaal donker gekleurd zijn.

Opmerking: In het boekwerk "Snakes of South America" van dr. Marcos Freiberg, vinden we op blz 159 en 162 duidelijke kleurenfoto's van een donkerbruine en een gele vorm van *Waglerophis merremii*.

In het boekwerk "Schlangen I" van Ludwig Trutnau, vinden we op blz. 86 de donker olijfgroene vorm.

Verspreidingsgebied: Guianas, Brazilië, Bolivië, Paraguay en noord- en centraal Argentinië.

Vindplaatsen in Suriname: Deze soort ben ik in Suriname nog niet tegengekomen.

HET GENUS *XENODON* BOIE, 1827

Er zijn zeven soorten, waarvan één soort met twee ondersoorten. In Suriname komen drie soorten voor.

Algemene gegevens van het genus:

Kop: Zie het genus *Waglerophis*.

Romp: Idem.

Staart: Idem.

Leefwijze: Idem.

Voeding: Idem.

Biotoop: Voornamelijk het regen- of hoogbos en het savannebos. Een enkele soort in het randgebied van savannebos en savanne, maar wel in de buurt van waterstromen of moerasachtige gebieden.

Voortplanting: Doormiddel van eieren.

Bijzonderheden: Zie het genus *Waglerophis*.

Xenodon rabdocephalus rabdocephalus (Wied, 1824)

Nederlandse naam: Moeras kikvorsslang.

Engelse naam: False fer-de-lance, Frog-eating snake.

Surinaamse naam: Todo sneki.

Maximum lengte: Ongeveer 1,20 m.

Beschubbing: Dorsalen in 19 rijen (gladde schubben + 1 apicale); 124-156 ventralen; 35-52 subcaudalen (in twee rijen); anale schub enkel; 1 preoculare; 2 of 3 postocularen; 1 loreaal schild; 8 supralabialen (4e en 5e raken oogrand); 10 (soms 9 of 11) sublabialen; 1+2 (soms 1+3) temporalen.

Tanden: Zie *Waglerophis merremii*. Totaal aantal tanden in de bovenkaak is echter 15 tot 19.

Kenmerken: Bij deze soort zijn eveneens wat variëteiten in kleur en tekening.

De doorsnee *Xenodon rabdocephalus rabdocephalus* heeft roodbruine tot grijszwarte zadelvormige vlekken, gescheiden door even grote of grotere tussenruimtes van een lichtere kleur. De randen van de zadelvormige vlekken zijn meestal donkerder (dit is zwartbruin tot zwart). Deze vlekken kunnen worden begrensd door smalle beigekleurige banden. Het komt echter voor, dat de zadelvormige vlekken geheel afwezig zijn of alleen flauw zichtbaar, terwijl de beigekleurige banden nog wel aanwezig zijn en over het hele lichaam als smalle dwarsbanden een kenmerk vormen.

In bovengenoemde gevallen lijkt de *Xenodon rabdocephalus rabdocephalus* qua kleur en tekening zeer sterk op de *Bothrops atrox*, een lanspuntslang die in Suriname bekend is onder de naam Labaria of Owroe-koekoe.

Verder kunnen er ook nog egaal donker gekleurde variëteiten voorkomen.

Zo kreeg ik via de heer K. van Deursen een zwart exemplaar in handen met een vuilwit gekleurde buik. De slang was ongeveer 50 cm lang. Na de determinatie had ik de volgende gegevens: 19 rijen dorsalen, 146 ventralen, 32 subcaudalen, een enkele anale schub, 1 pre-oculare, 2 postocularen, 1 loreale, 8 supra-labialen, 10 sublabialen, 1+2 temporalen en ongeveer 17 maxillare tanden.

Opmerking: De soorten *Waglerophis merremii* en *Xenodon rabdocephalus rabdocephalus* zijn voor wat betreft kleur en tekening vaak niet uit elkaar te houden. De enige zekerheid is dan het verschil in het aantal tanden van de bovenkaak (maxillare). *Waglerophis merremii* heeft er 8 of 9 en *Xenodon rabdocephalus rabdocephalus* heeft er meer dan 15.

Verspreidingsgebied: Midden Amerika vanaf Nicaragua tot en met Colombia, verder in Ecuador, Brazilië en de Guiana's.

Vindplaatsen in Suriname: 1. Boma-polder bij Paramaribo.

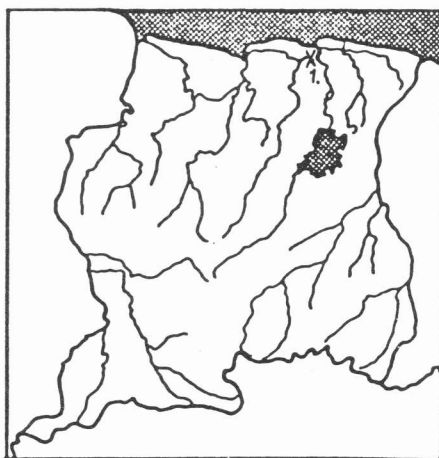

Fig. 1. *Xenodon rabdocephalus*. Foto: A. Abuys.

Xenodon severus (Linneaus, 1758)

Nederlandse naam: Savanne kikvorsslang.

Engelse naam: Frog snake.

Surinaamse naam: Todo sneki.

Maximum lengte: Ongeveer 1,60 m.

Beschubbing: Dorsalen in 21 rijen (gladde schubben + 1 apicale); 130-142 ventralen; 32-41 subcaudalen (in twee rijen); anale schub gedeeld; 1 preoculare; 2 postocularen; 1 loreaalschild; 8 supralabialen (4e en 5e raken oogrand); 11 (soms 10) sublabialen; 1+2 temporalen.

Tanden: Zie *Naglerophis merremii*. Totaal aantal tanden in de bovenkaak (maxillare) is 12 tot 14.

Kenmerken: Ook bij deze soort weer variaties in kleur en patroon; onder andere geelbruin met onregelmatige grote zwarte vlekken, of zwart met onregelmatige geelbruine dwarsstrepen, of zwart met onregelmatige geelbruine vlekjes,

of egaal zwart, of groenig geel.

Twee volwassen exemplaren, die ik in mijn handen kreeg, hadden als basiskleur geel en zwart. Eén van de twee had overwegend gele schubben met een zwarte rand, terwijl de kop lichtbruin was. De algemene kleurweerschijn van dit exemplaar was groenig geel.

Het andere exemplaar had overwegend zwarte schubben met aan de basis wat geel, terwijl de kop bruinig olijfgroen was. De algemene kleurweerschijn van dit tweede exemplaar was meer olijfgroen. De buik was in beide gevallen gelig. Twee jonge dieren, van verschillende leeftijd, hadden nagenoeg dezelfde kleur en tekening bestaande uit brede donkerbruine zadelvormige vlekken op een beige basis. De kop had een hoefijzervormige vlek op het achterhoofdgedeelte, terwijl een dwarsstreep van het ene oog naar het andere liep. Een opvallend zwart-wit blokmotief liep langs de gehele buikrand, terwijl de buik zelf grijs gekleurd was.

Opmerking: Bovengenoemde dieren kwamen uit een randgebied van savannebos en savanne, waar het in de regentijd drassig was en veel kikkers en padden voorkwamen.

Verspreidingsgebied:
Het Amazone-gebied.

Vindplaatsen in Suriname:
1. Bosbivak Zanderij.

Xenodon werneri Eiselt, 1963

Nederlandse naam: Groene kikkorsslang.

Maximum lengte: Ongeveer 1,10 m.

Beschubbing: Dorsalen in 19 rijen (gladde schubben + 1 apicale); 132-145 ventralen; 37-40 (?) subcaudalen; anale schub enkel; 2 preoculareren; 2 postoculareren; 1 loreaalschild; 8 (soms 9) supralabialen; 9 (soms 10) sublabialen; 1+3 temporalen.

Tanden: Zie ook *Waglerophis merremii*. Totaal aantal tanden in de bovenkaak (maxillare) is meer dan 12.

Kenmerken: Deze soort kenmerkt zich door een egaal helder groene kleur. De groene schubben hebben een zwart randje.

Boven de kop vormen zwarte vlekjes wormachtige figuurtjes. De buik is geel.

Opmerking: De kleur van deze soort is opvallend ten opzichte van de andere soorten.

Verspreidingsgebied: Brazilië, Frans Guiana en Suriname.

Vindplaatsen in Suriname: Door mij in Suriname nog niet gevonden.

HET GENUS *XENOPHOLIS* PETERS, 1869

Er zijn twee soorten, waarvan één soort in Suriname voorkomt.

Algemene gegevens van het genus:

Kop: De kop gaat met een onopvallende versmalling over in de nek. De kleine ogen hebben ronde pupillen. Een bijzonder kenmerk is de versmalling van de twee prefrontale schilden tot één grote.

Romp: Klein en slank met gladde schubben.

Staart: Kort.

Leefwijze: Het is een echte terrestrische slang.

Voeding: Voornamelijk kleine kikkers.

Fig. 2. *Xenodon severus*. Foto: A. Abuys.

Fig. 3. *Xenodon severus*, juv. Foto: A. Abuys.

Biotoop: De vochtige bosbodem van de regenbossen.

Voortplanting: Onbekend.

Bijzonderheden: Over dit genus van kleine slangen is nog niet veel bekend.

Xenopholis scalaris (Wucherer, 1861)

Nederlandse naam: Kleine ladderslang

Maximum lengte: Ongeveer 40 cm.

Beschubbing: Dorsalen in 17 rijen (gladde schubben); 129-144 ventralen; 32-38 subcaudalen; anale schub enkel; 1 preoculare; 2 postocularen; 1 loreaalschild; 8 supralabialen (4e en 5e raken oogrand); 9 sublabialen; 1+2 temporalen; beide prefrontalen vergroeid tot één prefrontaalschild.

Tanden: In totaal 16 à 17 in de bovenkaak (maxillaire) waarvan de laatste twee vergroot zijn, voorzien van een groef en door een tussenruimte gescheiden van de rest.

Kenmerken: De basiskleur is roodbruin tot grijsbruin met een donkere vertebrale rugstreep van nek tot staartpunt. Aan beide kanten van deze streep is het hele lichaam bedekt met korte, zwarte dwarsbanden of langwerpige, vierkante vlekken. Deze zwarte vlekken of banden verspringen ten opzichte van elkaar. Enkele dwarsbanden ontmoeten elkaar bij de vertebrale streep en liggen in elkaars verlengde of raken elkaar bij een hoekpunt. De bruine schubben tussen de dwarsbanden hebben een smalle, zwarte rand. De buikzijde is crème-kleurig.

Opmerking: In kleur en tekening lijkt deze slang veel op *Atractus schach* (zie Abuys, 1983).

Verspreidingsgebied: Brazilië, Ecuador, Peru, Bolivia en de Guiana's.

Vindplaatsen in Suriname: Deze slang ben ik in Suriname nog niet tegengekomen.

LITERATUUR

- Abuys, A., 1983. De slangen van Suriname, deel VI: Subfamilie *Xenodontinae* (algemeen en genus *Atractus*). Litt. Serp., Vol. 3 (2/3): 72-88 / Eng. ed.: 66-81.
- Amaral, Afrânio do, 1978. Serpentes do Brasil, Iconografia Colorida -- Brazilian Snakes: a Color Iconography. 2nd Ed. Universidade de São Paulo. Pp. 1-246.
- Freiberg, Marcos A., 1982. Snakes of South America. T.F.H. Publications Inc., No. PS-758. Pp. 1-189.
- Peters, James A. & Braulio Orejas-Miranda, 1970. Catalogue of the Neotropical Squamata, Part I. Snakes. Smithsonian Inst. Bull., No. 297: i-viii, 1-347.
- Trutnau, Ludwig, 1979. Schlangen im Terrarium I: Ungiftige Schlangen. Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart. Pp. 1-200.